

Taalbewustzijn

Eenvoudig, aantrekkelijker en... je doet het misschien al!

Het nieuwe examenprogramma bevat, naast taalvaardigheidseindtermen, ook eindtermen over taalbewustzijn en cultuurbewustzijn. Moeten we dan nóg meer doen in de schaarse lestijd die we hebben? Het antwoord is: dat valt enorm mee. Bij sommige taalkundige of culturele aspecten moeten we inderdaad nadrukkelijker stilstaan; dat zijn straks geen vrijblijvende hobby's van de docent meer. En dat is heel positief. Want zo worden de vreemde talen meer inhoudelijke vakken net als vrijwel alle andere schoolvakken, waar leerlingen ook vaardigheden én inhouden leren. Het is belangrijk te benadrukken dat die vakinhoud de taalvaardigheid vaak direct versterkt. Docenten gaan dus niet veel meer doen; het vak wordt wel rijker. Maar hoe kun je in iedere vaardigheidsles eenvoudig taalbewustzijn inbouwen?

Stel je voor: leerlingen lezen aan het begin van een nieuw hoofdstuk een tekst over sport. Dergelijke bronnen kunnen in elk leerjaar en op elk niveau voorkomen, meestal in combinatie met begripsvragen en woordenschatopdrachten. Hoe maak je van zo'n leestaak een les die taalbewustzijn combineert met taalvaardigheid? Dat kan heel gemakkelijk.

Taalleerbewust en strategisch – Laat leerlingen voor het lezen individueel een woordweb maken waarin zo veel mogelijk doeltaalwoorden verwerkt zijn over het thema van de tekst: 'sport'. Weten ze een woord niet, dan noteren ze het Nederlandse woord. Leerlingen mogen vervolgens vijf minuten 'woorden handelen': klasgenoten bevragen met als doel zo veel mogelijk Nederlandse woorden naar de doeltaal vertaald te krijgen. Bespreek naderhand welke woorden ze zochten, of het lukte ze te vertalen, hoe ze (samen?) op vertalingen kwamen. Sta vooral ook stil bij meertaligheid: gebruikten ze andere talen (school-/moeder-/thuisstalen) om tot de juiste vertaling te komen en hielpen die ook?

Talige fenomenen expliciteren – Bedenk een talig criterium op basis waarvan je

vijf interessante woorden uit de tekst selecteert. Bijvoorbeeld stijlfiguren (zoals overdrijvingen, pleonasmen), woorden die verband houden met andere talen, woorden met een interessante uitspraak of valse vrienden... Sta stil bij deze categorisering, laat je leerlingen ook categorieën bedenken en woorden verzamelen.

Idiomatisch taalgebruik – In de tekst staan ongetwijfeld collocaties, spreekwoorden of andere taalspecifieke uitdrukkingen die leerlingen niet meteen zullen begrijpen. Spoor ze op in de tekst. Laat leerlingen samen uitzoeken wat ze betekenen en of er een Nederlands (of anderstalig) equivalent bestaat.

Genrebewustzijn – Elk type tekst heeft zijn eigen doel, structuur, toon en register. Herken je als docent zelf snel het genre van deze tekst? Welke aspecten zijn typisch voor het genre? Help je leerlingen de tekstkenmerken te ontdekken en beschrijven. Vinden ze de tekst geslaagd in zijn soort? Zijn ze overtuigd, aan het denken gezet, of goed geïnformeerd? Waarom? Laat ze eventueel zelf een tekst(fragment) schrijven en de gevonden kenmerken bewust toepassen.

Doelstelling: Taalbewustzijn in de les inbouwen

Taal: Moderne vreemde talen

Niveau: Onder- en bovenbouw

Tijd: Afhankelijk van activiteit

Benodigheden: Het reguliere, eigen lesmateriaal

Zelf taal creatief toepassen – Taal staat bol van de metaforen; in deze sporttekst komen ze vast ook voor. Laat leerlingen aan hun favoriete sport denken. Welke sportmetaforen kennen ze al (droog zwemmen, met 1-0 achterstaan, gaan als een speer, koploper, een horde nemen, een inkopertje)? En in de doeltaal? Kunnen ze zelf een metafoor toevoegen (bijvoorbeeld: zo hard als een smash, of de bal in het net spelen voor een onhandige actie)?

Affectie en taal – Sta met leerlingen stil bij de schoonheid van taal. Laat leerlingen enkele woorden uit de tekst kiezen. Welk woord vinden ze mooi klinken? Welk woord is heel lastig uit te spreken? Welk woord gebruiken ze zelf niet, maar

zou hun eigen taalproductie wel nét iets mooier maken? Laat leerlingen zinnen maken van deze woorden of ze verwerken in een tekening.

Taalleerbewustzijn – Betekenisvol taalonderwijs besteedt aandacht aan het belang van het leren van een vreemde taal voor iemands eigen identiteit (ook wel de L2-self genoemd, jij als tweedetaalspreker). Wat willen jouw leerlingen in de doeltaal kunnen vertellen over sport, bijvoorbeeld omdat het hun hobby is of omdat ze er een duidelijke mening over hebben? Met welke inspanningen kunnen ze dat doel bereiken? Laat vaardigheidsoefening geregeld gepaard gaan met het L2-self-gesprek. Zo bouwen leerlingen aan hun

persoonlijke doeltaalrepertoire en kleuren ze zichzelf talig steeds meer in.

De voorbeelden die we hierboven geven, zijn direct gekoppeld aan de nieuwe kern-doelen en eindtermen. De meertalige kennis van leerlingen wordt er contrastief, creatief en reflectief mee aangesproken. Misschien herken je de werkvormen uit leergangen, of omdat je ze zelf al toepast. Bewuste docenten voegen taalbewustzijn eenvoudig toe aan hun vreemdetalenlessen: door talige aspecten te expliciteren. Zo wordt taalbewustzijn een haalbaar en interessant doel dat inhoud, creativiteit en taalvaardigheid stimuleert. ■

Anna Kaal & Sebastiaan Dönszelmann